

Monika Miczka-Pajestka
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

Słowa i pojęcia w ponowoczesnym obiegu kulturowym

„Każde pojęcie odsyła do jakiegoś problemu...”¹

Gilles Deleuze, Félix Guattari

Słowo, w przestrzeni języka, zawsze będzie nośnikiem znaczenia, znaczonego i znaczącego, a co za tym idzie – nośnikiem sensu. Tymczasem w ponowoczesnym obiegu społeczno-kulturowym często trudno odczytać znaczenie i sens danego słowa ze względu na ich zwielokrotnienie poprzez występowanie we wciąż nowych kontekstach, a także poprzez mieszanie się, czy też krzyżowanie się kodów służących do ich odczytania. Pojawiają się stwierdzenia, że słowa „tracą swe znaczenia”, zostają one bowiem rozmyte lub funkcjonują w zawieszeniu. Często też w potocznym obiegu człowiek przywołuje tzw. „puste słowa”, bez kontekstu, bez celu i tym samym bez znaczenia i sensu. Chociaż zapewne wielu uznałoby, że każde użyte słowo osadzone jest w jakimś kontekście, gdyż zawsze związane jest z osobą je używającą, jak stwierdziliby Gilles Deleuze i Félix Guattari – z „twarzą”, z miejscem czy przestrzenią i z czasem, w którym zostało użyte. Tym samym perspektywa całkowitego rozmycia nie jest możliwa, ponadto każda przestrzeń kulturowa uwydatnia czy uobecnia słowa ją charakteryzujące, które

¹ G. Deleuze, F. Guattari, *Co to jest filozofia?*, tłum. P. Pieniążek, Gdańsk 2000, s. 23.

Jean Baudrillard określa mianem „słowa klucze”. Mogą one być traktowane jako kierunkowskazy albo też bezpośrednio – jako znaki czy „odbitki” cech rzeczywistości, jak w przypadku słów „obsceniczność”² czy „wirtualność”³.

Baudrillard kształtuje obraz ponowoczesności, stosując „słowa klucze”, które traktuje jako „czarodziejskie zaklęcia” i „magiczne operatory” przenoszące i udostępniające człowiekowi idee⁴. Podkreśla fakt, iż już „[s]amo to wyrażenie zdaje [...] się dość trafnie określać niemal inicjacyjny sposób wnikania do wnętrza rzeczy bez konieczności sporządzania ich opisu”⁵. Sam też wyraźnie podkreśla wartość słów jako nośników idei i elementów ponowoczesnej gry w obszarze języka, ale też w przestrzeni, kryjących się za nimi (słowami) rzeczy. Ich wartość związana jest zasadniczo z ich pierwotnością wobec idei, jak pisze Baudrillard, „[s]łowa [...] niosą i rodzą idee o wiele częściej niż idee – słowa”⁶. Niezależnie od tego, że wiodą one własny żywot, a co za tym idzie są śmiertelne, to właśnie w ich czasowości „toczy się [...] gra śmierci i odrodzenia: kolejne metaforyzacje sprawiają, że idea staje się czymś więcej i czymś różnym od samej siebie – «formą myśli»”⁷. Tym samym słowa nie tylko stanowią podłoże budowania znaczeń i sensów, ale też stoją u podstaw formujących się struktur myślowych. Przenosząc idee „w sposób nieprzewidywalny”, prowokują równie nieprzewidywalne skutki, natomiast formuła czy wyrażenie „słowa klucze” pozwala, zdaniem Baudrillarda, „nie tylko uchwycić rzeczy w ich konkretności, ale także umiejscowić je w otwartej i panoramicznej perspektywie”⁸. Można zatem uznać, iż „słowa klucze” stanowią istotny element ponowoczesnej gry językowej, jako swoiste elementy spajające, a korzystając z terminologii Baudrillarda można postrzegać je jako „mechanizmy sprzęgające”, spajające i łączące idee na poziomie słowa. Słowom nadaje się więc „funkcję operatora [...] w katalizie jako grze, w której stawką [...] jest sam język”⁹. Tym samym zarówno „obsceniczność”, jak i „wirtualizacja” stają się „kluczami”

² „Obsceniczność” Baudrillard definiuje jako „ureczywistnianie, stawanie się w pełni rzeczywistym czegoś, co dotąd było jedynie metaforyzowane bądź posiadało wymiar metaforyczny”. I dalej: „jest to pełne uzewnętrznienie czegoś, co z zasady stanowi element dramaturgii, jest wystawiane na scenie, stanowi stawkę w grze [...]”, J. Baudrillard, *Słowa klucze*, tłum. S. Królak, Warszawa 2008, s. 27.

³ „Wirtualność” postrzega Baudrillard jako rzeczywistość, która zawsze była formą symulacji. Stwierdza, iż „wirtualność” jest jedynie „hiperbolą [...] tendencji przechodzenia od symboliczności do rzeczywistości”, Tamże, s. 36–37. Por. też s. 38–42.

⁴ Por. J. Baudrillard, *Słowa klucze*, s. 7.

⁵ Tamże, s. 7.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże, s. 7–8.

⁸ Tamże, s. 8.

⁹ Tamże.